

Poznámky k filosofickému aspektu otázek zdraví a nemoci

Ladislav Hejdánek

♦ přípravné poznámky, česky, vznik: 1963 ♦ poznámka: přípravné poznámky k patrně nerealizovanému článku

♦ preparatory notes, Czech, origin: 1963

Poznámky k filosofickému aspektu otázek zdraví a nemoci¹ [1963]

Kategorie zdraví a nemoci

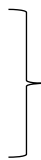
1. Co to je zdraví? *Harmonie*, rovnováha? A nemoc její *porušení*?
2. Metodicky – aspekt *krajnosti*:

erós theorétikos

vášeň

tvůrčí zápal

zasvěcení života určitému plánu atd.

to vše je rovněž *narušení rovnováhy* – ne však nemoc (ani duševní)

3. *Zdraví* není kategorie specificky medicínská, ani *biologická*! Nemožnost objektivně vědeckého konstatování jeho podstaty. Závislost na světovém názoru.
4. *Historický* přehled – vývoj kategorie „zdraví“ (jde o vývoj? nejde o střetání dvou nebo řady tradic?)
5. Rozdílnost aspektů zdraví – ve vztahu k různým třídám (*otroci*); ve vztahu k člověku a k zvířeti (obezita vepřů nebo hus považována za žádoucí); důležitost *subjektu* zdraví
6. (ad 3) Objektivní podklady pro vědecké vypracování pojmů: kauzální nexus, příčiny. Nejde však nikdy o příčinu zdraví, ale o příčinu nemoci. Proto toho věda ví mnohem víc o nemoci než o zdraví.
7. (ad 5) Aspekt individuální a aspekt lidského rodu jako celku. Vývojový aspekt. Vyhynulé formy před-lidí a pra-lidí nebyly vyřazeny nemocí. Geneticky okrajové formy.
8. Onemocnění z vnějších a vnitřních *příčin*. Vnější a vnitřní *předpoklady* (podmínky) zdraví.
9. *Závěr*. Praktické působení proti příčinám onemocnění a ve prospěch zdraví: *lékařství*, lékařská věda. (ad 4) Vliv základních kategorií (zdraví a nemoci) na koncepci lékařské vědy.
10. (ad 8) Prostředí – biotop. Vazba organismu a jeho funkcí. Změna prostředí a schopnost adaptace. Nemoc jako pokus o adaptaci a jako neschopnost adaptace (dvojí pojem nemoci).
11. (ad 8) Obranné mechanismy (reakce). Proti tomu úpadek reaktibility. Nemoc jako kus zdraví a jako konec zdraví.
12. (*před* 9) Nemoc a bolest. Podstata bolesti – biologicky. Podstata utrpení – psychicky. Pozitivní funkce obojího.
13. (ad 5) Problém škodlivosti a neškodnosti. (Subjekt!) Dáno typem reaktibility. Různé subjekty, různá škodlivost. Adaptace vývojem!
14. (ad 5) Symbióza (střevní flóra atd.)

Úvod

1. Organismus jako otevřený systém (Bertalanffy atp.)²
2. Rovnováha, entropie; dynamická rovnováha

¹ Rukopis obsahuje na titulní straně přípis „ad: konzultace pro Dr. Jedličkovou z ÚEM [= Ústav epidemiologie a mikrobiologie], resp. ÚDL [= Ústav pro doškolování lékařů]“. – Pozn. red.

² Poznámka po straně: „Kamarýt“. – Pozn. red.

3. Tendence zachovat rovnovážný stav. Zdraví jako rovnováha.³
4. Expozice problému: příklady nerovnováhy, resp. porušení rovnováhy nejen z vnějších popudů, ale z vnitřních motivů organismu. a) vnitřní napětí, střádání sil apod. (náboj elektr[ického] úhoře, glykogen etc.); b) odpověď nekoresponduje popudu – popud *signálem*, ne příčinou; c) vnitřní rozvrh, plán, program, kt[erý] se prosazuje.
5. Na vyšší úrovni (člověk): *erós theorétikos*, vášně, tvůrčí zápal, zasvěcení života myšlence, plánu atd. Narušení rovnováhy jako krok kupředu, jako pohyb, jako *aktivita*.
6. Vnitřní a vnější; porušení rovnováhy z vnitřních a vnějších příčin. Jiné dělení: výzva a odpověď × narušení schopnosti adekvátně odpovídat. Dvojí typ nemoci. Přechody mezi nemocí jako odpovědí a mezi reakcí organismu, kt[erou] nepovažujeme za nemoc.
7. Kritérium nemoci: narušení integrity organismu. Procesy, kt[eré] se vymykají kontrole centrálního řízení. Ne tedy rovnováha, ale centrovanost, centralizované řízení, a tím integrita = zdraví. Důsledky.
8. Příčinnost. Rozdílnost kategorií „zdraví“ a „nemoc“ ve vztahu k příčinnosti. O příčině jako o vnější (i tam, kde jde o příčinu „vnitřní“, jde vlastně o vnější z hlediska integrity). Jen u nemoci. Příčinnost a zdraví.
9. Integrita na lidské úrovni není jen organická. Psychické a sociální momenty – rovněž integrovány. Proto zdraví u člověka je rozsáhlý komplex integrovanosti zasahující všechny oblasti. Není to tedy kategorie vysloveně biologická či biologicko-medicínská. Duševní zdraví, ale i životní styl, světový názor atd.
10. Vliv ideologií a jím prostředkovaný vliv sociálních (a ekonomických) poměrů na historické proměny kategorie zdraví a nemoci.
11. Subjektnost a subjektní integrovanost: význam potlačení cizorodého subjektního charakteru při metabolismu. Nemoc jako střetnutí různých subjektních sfér. Parazitismus a symbióza. (Střevní flóra, „samostatné“ krevní buňky apod.) Zhoubné bujení jako ztráta kontroly subjektně centrované.
12. Problémy terapie: potlačování cizorodého subjektního „programu“ (narušování „informací“ nežádoucího typu – cílený „šum“ – kybernetika) a posilování ústřední kontroly léčeným subjektem. Subjekt se „lčí“ sám. Podmínky zdraví poznáváme z jejich absence. Nelze „způsobit“ zdraví, ale lze „způsobit“ nemoc. Věda ví dříve a úzce o nemoci než o zdraví.⁴
13. Vývojový aspekt. „Nemoc“ jako záležitost lidského rodu, nejen individuí. „Geneticky“ okrajové formy. Okraje společnosti, sociálně i psychicky. Genialita; experimenty přírody a lidské experimenty. Statická rovnováha jako nemoc? Přežívající formy (varan, korýši, [...]⁵ ryby v Tanganice apod.).
14. Technika a zdraví. Hospodářské momenty. Hegelovské „odcizení“. „Filosofie člověka“ v marxismu a otázky zdraví a nemoci. Nejde jen o „hygienická“ opatření, jde o otevřenost

³ Poznámka po straně: „Zeman“. – Pozn. red.

⁴ Poznámka po straně: „Zeman“. – Pozn. red.

⁵ Nečitelná vsuvka. – Pozn. red.

k vývoji. Retardace, zaostávání jako nemoc (emancipované procesy, nekontrolovanost, nedostatky řízení). Problém nové společnosti.

15. Závěry:

- a) komplexnost
- b) význam subjektu a subjektivity
- c) spontánnost zdraví (nelze je způsobit, aranžovat)
- d) nemoc jako krize subjektivní kontroly a řízení
- e) terapie musí mít ohled na integritu organismu: subjektem je člověk, nikoli mikroorganismus či parazit. Terapie jako prodloužení integrity a řízení subjektu-člověka (ovšem společně- [...])

[NA SKENU CHYBÍ POSLEDNÍ ŘÁDEK STRANY]

1. Úvod

- a) Smysl lékařské vědy: boj proti nemocem, všestranná podpora zdravého rozvoje organismu a jeho funkcí
- b) Úzké odbornictví má své meze: lékařská věda vyžaduje dlouhodobé komplexní programy, a ty se neobejdou bez vědomé filosofické orientace
- c) Jedním z nejdůležitějších orientačních bodů pro pojetí zdraví (a nemoci) je otázka po subjektu. Nejde totiž o izolované ani o navzájem veskrze vnější procesy, nýbrž o celé komplexy procesů, které mají svůj integrační střed, své centrum organické působnosti a aktivity.
- d) Tuto problematiku chceme demonstrovat na otázce kategorií, jakými jsou pojmy „zdraví“ a „nemoc“.

2. Dějiny – přehled

3. Bertalanffy – dynamická rovnováha atd. (Kamarýt)

4. Porušení rovnováhy může být „normální“, nebo „patogenní“. Rozdíl lze detekovat právě ve vztahu k příslušným subjektům, resp. centrům organické integrity.⁶

5. Vnitřní a vnější příčiny porušení dynamické rovnováhy.

6. Setrvačnost (neměnnost) prostředí a setrvačnost akčních systémů (Jennings) – miliony let zůstávají některé organismy takměř beze změny.

7. To není případ člověka. Tam má vývoj nesmírný spád; proto „stav dynamické rovnováhy“ u člověka je stavem ustavičné aktivity a trvalého postupu kupředu. (Nejde jen o stránku somatickou.)

8. Vnější příčiny mohou být popudem k aktivitě, ale mohou být také narušením nebo deformací akceschopnosti organismu. Tento druhý případ dává vznik procesu, kterému říkáme nemoc.

9. Nemoc tedy jest takové narušení nebo deformace dynamické rovnováhy aktivního organického subjektu, které vede k potlačení nebo snížení jeho subjektivní integrity a integrity jeho akcí (aktivity). *Příklady:*

10. Host × parazit

⁶ Poznámka po straně: „aktivita“. – Pozn. red.

11. Organismus a prostředí (hygienické podmínky, sociální vztahy, geografické a meteorologické, klimatické podmínky, hlad + výživa, roční doba atd.)
- 12.

Zásady lékařské